

УДК 378.311

Олександр КЕРНИЦЬКИЙ,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Українська інженерно-педагогічна академія

ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ДО СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У статті визначені сучасні суперечності у підготовці майбутніх інженерів-педагогів, розглянуто проблему суб'єкт-суб'єктної взаємодії, психолого-педагогічну основу суб'єкт-суб'єктної взаємодії, визначено ставлення студентів до навчання, виконання навчальних завдань, їх спрямованість на майбутню професійну діяльність; визначено характер взаємин викладачів та студентів, досліджено особливості взаємних установок і оціночних ставлень, що сприяють ефективному формуванню суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Ключові слова: професійна підготовка, інженери-педагоги, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, навчально-виховний процес, готовність майбутніх інженерів-педагогів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний напрям розвитку освіти України обумовлений європейським вибором, тому підвищення вимог до якості підготовки інженерів-педагогів спонукає до модернізації змісту освіти в контексті її принципів послідовності, інтегрованості, взаємозв'язку теорії й практики [1]. Метою сучасної вищої школи є формування фахівця, компетентного в певній галузі знань, з активною громадською позицією, самостійного, здатного до адекватного оцінювання будь-якої проблеми, з відповідними вміннями й навичками [2].

© Керницький О.

Сучасний інженер-педагог має глибоко усвідомлювати своє місце і роль у реформаторських процесах, володіти ґрунтовними теоретичними знаннями, професійними вміннями й навичками, уміти мобілізувати трудові колективи на ефективне впровадження нових педагогічних технологій. У зв'язку з цим разом з навчальними завданнями необхідно вирішуватися і завдання, пов'язані з розвитком та вихованням особистості, зокрема: формуванням світогляду, пізнавальної самостійності, розвитком інтелектуальних здібностей, морально-етичної культури та ін. [1].

Поточні й майбутні успіхи студентів, процес їх професійного становлення багато в чому залежать від наявності знань про стратегії взаємодії учасників освітнього процесу, від взаємності дій її суб'єктів у ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Реформування освіти пов'язують зі зміною якості педагогічного спілкування, установленням рівноправних відносин, співтворчістю учасників процесу навчання. Різні аспекти цієї проблеми вивчали О. Абдулліна, М. Алексеев, О. Асмолов, Г. Балл, В. Беспалько, С. Братченко, В. Давидов, А. Капська, О. Киричук та ін. Наукові засади організації вищої професійної та професійно-педагогічної освіти в Україні розробляють М. Євтух, В. Луговий, П. Лузан, Е. Лузік, В. Манько, О. В. Сухомлинська та ін. Важливого значення також набуває підхід до розгляду людини як активного суб'єкта життєдіяльності в освітньому середовищі (К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Г. Балл, Д. Ельконін, О. Леонт'єв та інші).

Дослідження особистості педагога в педагогічній взаємодії вивчали Ш. Амонашвілі, О. Бодальов, Л. Виготський, Д. Ельконін, В. Кан-Калік, Н. Кузьміна, С. Рубінштейн, В. Сухомлинський, В. Андрущенко, І. Зимня, А. Маркова, В. Серіков, В. Сітаров, І. Якіманська та ін.).

Визначаючи поняття педагогічної взаємодії, науковці основний акцент ставлять на взаємності дій її суб'єктів, їх взаємозумовленості й узгодженості з метою встановлення контакту. Однак сучасним теорії та практиці бракує фундаментальних досліджень з проблеми підготовки майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Мета статті – визначити сучасні суперечності в підготовці майбутніх інженерів-педагогів, розглянути проблему суб'єкт-суб'єктної взаємодії, психолого-педагогічну основу суб'єкт-суб'єктної взаємодії, визначити ставлення студентів до навчання, виконання навчальних завдань, їх спрямованість на майбутню професійну діяльність, визначити характер взаємин викладачів і студентів, дослідити особливості взаємних установок і оціночних ставлень, що сприяють ефективному формуванню суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Виклад основних результатів дослідження. Ознайомлення з результатами наукових пошуків учених і практичним досвідом роботи з формування суб'єкт-суб'єктної взаємодії дало змогу виявити суперечності між:

соціальним замовленням щодо підготовки майбутніх інженерів-педагогів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчально-виховному процесі і недостатністю теоретико-методологічного обґрунтування цієї проблеми;

зростанням значення застосування особистісно орієнтованих і суб'єктно-діяльнісних методик і технологій та недооцінкою ролі цього фактора у професійній діяльності інженерів-педагогів у ПТНЗ;

запитом освітньої галузі на всебічну підготовленість майбутніх інженерів-педагогів для професійної діяльності і нерозробленістю технологічних засад їх підготовки до суб'єкт-суб'єктної взаємодії у педагогічній діяльності;

високим темпом розвитку методів і засобів технологій навчання та виховання і їх неадекватністю відображення у змісті, методах, формах і засобах суб'єкт-суб'єктної взаємодії для майбутньої педагогічної діяльності інженерів-педагогів.

Високий рівень взаємин, співробітництва і співтворчості педагогів та учнів ПТНЗ забезпечує реальні можливості їх успішного інтелектуального й психічного становлення як особистості фахівця, а також виявлення всього багатства ресурсів педагогічної майстерності педагога, арсеналу його педагогічних засобів та особистісних якостей.

Суб'єкт-суб'єктні взаємини забезпечуються на основі усвідомлення того, що людина є одночасно початком і кінцевою метою будь-якого проекту соціального розвитку або навіть суспільно-економічної формації. Тому в навчальній взаємодії головним є не засвоєння певної суми знань, а їх світоглядний аспект, тобто гуманітаризація освіти як засіб її гуманізації та важлива умова її ціннісного характеру.

Одним із суттєвих чинників і показників сформованості суб'єкт-суб'єктної взаємодії є ставлення студентів до навчання, сумлінність у виконанні навчальних завдань, їх спрямованість на майбутню професійну діяльність. Зважаючи на цей факт, серед студентів було проведено опитування, яке передбачало ранжування мотивів оволодіння фахом.

При побудові анкети кожна позиція перевірялась на відповідність таким ознакам:

- зрозумілість формулювань, відсутність складних термінів;
- різноманітність формулювань, ймовірність стереотипних відповідей;
- посильність вимог до пам'яті респондентів;
- коректність формулювань відносно особистості респондента;
- зрозумілість сутності ранжування.

Ураховувалися також створення та підтримка мотивації студентів до участі в опитуванні протягом усього дослідження, виключення впливу послідовності питань та ін. Проаналізуємо результати ранжування мотивів навчання студентами УППА, які вказані у таблиці.

Провідними стимулами студентів УППА в оволодінні майбутнім фахом є мотиви “дозволить забезпечити сім'ю, задовольнить мої матеріальні потреби” та “професія надасть можливість працювати у місті”. На третьому місці мотив – інтерес до людей. На четвертому – пов'язаний з професійною орієнтацією – “до навчання спонукає потяг як до техніки, так і до людей”. Мотиви, безпосередньо пов'язані з навчальним процесом та встановленням відносин у системі “студент-викладач” (“сам навчальний процес, цікаво оволодіти знаннями, пізнати нові факти, явища, процеси” та “інтерес до навчання викликає спілкування з педагогами”), посіли лише 7 і 8 місце в системі ранжування.

Результати ранжування мотивів навчання

№ з/п	Мотиви	Студенти (285 осіб)
		Місце
1	Заради освіти хочу ствердитися в очах друзів, знайомих	3
2	За порадою батьків, друзів	4
3	Професія надасть можливість працювати у місті	2
4	Інтерес до людей	6
5	Навчальний процес, цікаво оволодіти знаннями, пізнати нові факти, явища, процеси	7
6	Зможу забезпечити сім'ю, задовольнити матеріальні потреби	1
7	Творчий характер майбутньої роботи	5
8	Хочу в майбутньому керувати трудовим колективом	10
9	Спілкування з людьми	11
10	Не маю інтересу до оволодіння майбутнім фахом	12
11	До навчання спонукає потяг як до техніки, так і до людей	9
12	Інтерес до навчання викликає спілкування з педагогами	8

Психолого-педагогічна основа суб'єкт-суб'єктної взаємодії – установка викладачів і студентів, що формуються під час навчання та виховання у родині, у процесі підготовки у ВНЗ, у спілкуванні з іншими людьми.

Для вивчення характеру взаємин викладачів та студентів в УПА, дослідження особливостей взаємних установок і оціночних ставлень нами використано підхід, що запропонований Л. Велитченко [3], який вважає, що діяльнісні установки можуть бути описані в термінах категорій суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єктних відносин. Суб'єкт-суб'єктні відносини характеризуються за допомогою таких понять, як: особистість, компетентність, особистісна позиція, ерудиція, критичність мислення, гуманність, товариськість, колегіальність [4]. Суб'єкт-об'єктні відносини розкриваються за допомогою таких понять, як: системність,

інформативність занять, міжпредметні зв'язки, практична значущість, доступність змісту, наочність, логічність викладу, стимуляція до самостійної роботи.

Також студенти (134 особи) оцінювали взаємодію з 10 викладачами, які були їм запропоновані в бланках анкет під час експерименту. У процедурі оцінювання використовуються відповіді “так” (3 бали), “не зовсім” (2 бали), “ні” (1 бал). Застосування такої шкали дало можливість отримати відомості про те, наскільки співпадають уявлення про викладача (як еталон) з їх реалізацією в реальних умовах взаємодії (реальна модель у навчанні). Крім того, за їх відповідями можна побудувати “бажану” модель викладача. Після збору відповідей проводилося обчислення сумарної оцінки якостей, їх ранжування в отриманій і “бажаній” моделях. Про ступінь схожості визначених трьох моделей судили на підставі коефіцієнта рангової кореляції Спірмена.

Коефіцієнт рангової кореляції якостей у реальній моделі з оцінками еталону склав 0,36. Така низька кореляція якостей свідчить про те, що викладачі більше уваги приділяють своїй загальній ерудиції, змісту занять, традиційним методам навчання. На останніх місцях переліку знаходяться наочність занять, товарицькість та стимуляція до самостійної роботи. Ще нижчим є коефіцієнт рангової кореляції для низки бажаної і еталонної моделі, він дорівнює 0,18. Найбільше очікують студенти від викладача: компетентність, практична значущість занять, логічність навчального матеріалу. При зіставленні рангів якостей в отриманій моделі існує чітка спрямованість викладачів на передачу інформації і прагнення до професійного самоствердження, очікування вияву таких якостей з боку студентів. Для отриманої і “бажаної” моделі показник рангової кореляції сягає 0,58. Студенти же більше прагнуть до суб'єкт-суб'єктних відносин, де враховуються їх бажання, потреби та мотиви у партнерському спілкуванні та взаємодії.

82 % студентів також зазначили, що матеріал на заняттях викладається зрозуміло і доступно; 84 % ведуть конспекти, однак лише 20 % студентів самостійно опрацьовують літературу вдома. Практичні заняття подобаються 45 % студентів. Вони вважають, що такі заняття сприяють закріпленню знань курсу, формуванню відповідних умінь і навичок.

Опитування викладачів (57 осіб, стаж 5–10 років) дало можливість наголосити на таких аспектах:

72 % викладачів повно уявляють сутність суб'єкт-суб'єктних відносин у педагогічній діяльності;

64 % викладачів знають про методи та форми застосування суб'єкт-суб'єктних відносин у педагогічній діяльності;

40 % викладачів систематично намагаються застосовувати саме суб'єкт-суб'єктні відносини у педагогічній діяльності.

Наведені дані свідчать про необхідність розробки як наукової концепції підготовки майбутніх інженерів-педагогів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, так і системи підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників на засадах педагогіки співробітництва й особистісно орієнтованого навчання.

Висновки. Отже, у статті розглянуто проблему суб'єкт-суб'єктної взаємодії у науковій літературі, визначено сучасні суперечності у підготовці майбутніх інженерів-педагогів, визначено психолого-педагогічну основу суб'єкт-суб'єктної взаємодії, проаналізовано ставлення студентів до навчання, виконання навчальних завдань, їх спрямованість на майбутню професійну діяльність, що сприяють ефективному формуванню суб'єкт-суб'єктної взаємодії, проаналізовано результати емпіричного дослідження.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Черговим напрямом дослідження планується визначення методів формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Список використаної літератури

1. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання / О. Е. Коваленко, Є. В. Шматков, Н. О. Брюханова, Н. В. Корольова – Х. : ВПП “Контраст”, 2008. – 488 с.
2. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму в сучасній освітній, психологічній сферах / Г. О. Балл. – Житомир : Волинь, 2008. – 232 с.
3. Велитченко Л. К. Психология педагогического взаимодействия: проблемы концептуализации / Л. К. Велитченко – Одесса : ЮНЦ АПН України, 2003. – 22 с.

4. Кручек В. А. Формування культури педагогічної взаємодії : монографія / В. А. Кручек. – К. : НАКККиМ, 2012. – 408 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Брюханова Н. О.

Стаття надійшла до редакції 04.11.2016

Керницький А. М. Педагогические проблемы формирования готовности будущих инженеров-педагогов к субъект-субъектному взаимодействию

В статье определены современные противоречия в подготовке будущих инженеров-педагогов, рассмотрена проблема субъект-субъектного взаимодействия, психолого-педагогическая основа субъект-субъектного взаимодействия; определено отношение студентов к учебе, выполнению учебных задач, их направленность на будущую профессиональную деятельность; определен характер взаимоотношений преподавателей и студентов, исследованы особенности взаимных установок и оценочных суждений, способствующих эффективному формированию субъект-субъектного взаимодействия.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка, инженеры-педагоги, субъект-субъектное взаимодействие, учебно-воспитательный процесс, готовность будущих инженеров-педагогов к субъект-субъектному взаимодействию.*

Kernickiy A. Formation of future engineers-teachers to the use of subject-interaction in the educational process

The article states that the leading trend of pedagogy of the third millennium is recognized focus on the beginning of human personality. The system of vocational education confronts contemporary engineers demand teachers not only to acquire specialized training, be experts from high-tech industries, capable of practical application of knowledge and skills in professional activity.

The problem of subject-subject interaction is interdisciplinary and studied at the philosophical, social, psychological and psycho-pedagogical levels.

The subject-subject relations are provided based on the realization that man is both the beginning and the ultimate goal of any project of social development and even social and economic structure. Use subject-provides educational process personal form. Humanization of teacher education involves, above all, subjective personality development and self-development future engineer-teacher, ready to professionally involved in the educational process, put into practice modern educational technology, to creative processes in all areas of its activity.

Formation of professional competence of future engineers-teachers should be targeted active process of their interaction with scientific and pedagogical staff and administrative staff. He must have subject-subjective nature, focus on transmission and capture students experience developing abilities and skills, develop skills of self-education, the promotion of their potential abilities in professional activities. The basis of this put humanistic approach to the process of formation and development of personality of future engineers-teachers in terms of subject-activity model learning process.

The main elements of this model to ensure its effective operation are: purpose, motives and motivation, teacher, student, content, methods, forms, tools and learning outcomes. The central figures of this model is the teacher and student, between which there are definitely subject-subject relationship.

The main elements of this model to ensure its effective operation are: purpose, motives and motivation, teacher, student, content, methods, forms, tools and learning outcomes. The central figures of this model is the teacher and student, between which there are definitely subject-subject relationship.

Adequate understanding of the complex dynamic educational system – subject-activity model learning process – as an organic unity of all its components (target, value-motivational, informative, procedural control and adjustment, the estimated-effective and subject-subject) the system needs to study the historical, structural and functional aspects. They are necessary and sufficient components of methodological analysis of theoretical and methodical bases of training of future engineers-teachers for subject-subject interaction teaching interaction in the educational process.

The basis of the functioning and development of this model should rest humanistic paradigm of education. Its main idea is the subjectivity of the student in the learning process, it create conditions for full self-manifestation of own individuality in learning and future educational activities. This requires a holistic psycho-didactic modeling of educational process in terms of subject-activity studies, constructing scientifically justified, adequate for higher education humanistic, professionally focused strategies and methods of teaching future engineers-teachers.

Keywords: *professional training, professional competence, subject-subject interaction, future engineers, teachers, educational process.*